

Сборник съдебна практика

ЗАКЛЮЧЕНИЕ НА ГЕНЕРАЛНИЯ АДВОКАТ

G. PITRUZZELLA

представено на 15 април 2021 година¹

Дело C-882/19

Sumal, S.L.

срещу

Mercedes Benz Trucks España, S.L.

(Преюдициално запитване, отправено от Audiencia Provincial de Barcelona (Апелативен съд на провинция Барселона, Испания))

„Преюдициално запитване — Конкуренция — Предприятие — Понятие — Стопанска единица — Иск за обезщетение за вреди срещу дъщерното дружество на дружество, санкционирано от Комисията за нарушение на член 101 ДФЕС — Допустимост — Условия“

1. В преюдициалното запитване, предмет на настоящото заключение, се иска от Съда да изясни дали субект, който твърди, че е претърпял вреди, произтичащи от антиконкурентна практика, може да се позове на гражданската отговорност за тези вреди срещу дъщерно дружество на дружество, което е участвало в тази практика и поради тази причина е било санкционирано от Комисията с решение, което не се отнася до дъщерното дружество, доколкото тези дружества формират „стопанска единица“.
2. Както е известно, теорията за стопанската единица е добре установена в практиката на Съда и на Общия съд, в която тя се използва, за да се санкционира дружеството майка за антиконкурентното поведение на дъщерните му дружества чрез своеобразен „възходящ“ процес, при който от вторите се достига до първото. В случая, който запитващата юрисдикция представя на вниманието на Съда, обаче следва да се установи дали същото понятие „стопанска единица“ може да обоснове „низходящ“ процес на вменяване на отговорността, вследствие на който дъщерното дружество да носи отговорност за вредите, причинени от антиконкурентното поведение на дружеството майка.
3. Преюдициалното запитване е отправено в рамките на спор между Sumal SL (наричано по-нататък „Sumal“) и Mercedes Benz Trucks España SL (наричано по-нататък „МВТЕ“) относно обезщетение за вредите, които първото дружество твърди, че е претърпяло поради участието на Daimler AG (наричано по-нататък „Daimler“) — дружество майка на МВТЕ — в картел в нарушение на член 101 ДФЕС.

¹ Език на оригиналния текст: италиански.

I. Фактите, главното производство, преюдициалните въпроси и производството пред Съда

4. В периода 1997—1999 г. жалбоподателят по главното производство, Sumal, придобива с договор за лизинг от ответника по главното производство, MBTE, два камиона на групата Daimler, чрез дистрибутора Stern Motor S. L.

5. На 19 юли 2016 г. Европейската комисия приема Решение C(2016)4673 final във връзка с производство по член 101 ДФЕС и член 53 от Споразумението за ЕИП² (наричано по-нататък „решението от 2016 г.“), с което констатира наличието на единно продължено нарушение на член 101 ДФЕС и на член 53 от Споразумението за ЕИП, състоящо се по-специално от тайни споразумения между основните производители на камиони, сред които е и Daimler, относно определянето на цените и брутните увеличения на цените в ЕИП за камиони, приложени, що се отнася до Daimler, между 17 януари 1997 г. и 18 януари 2011 г.

6. Sumal предявява срещу MBTE иск за обезщетение за вреди пред Juzgado de lo Mercantil n. 7 de Barcelona (Търговски съд № 7 на Барселона, Испания), с искане да му бъде заплатена сумата от 22 204,35 EUR за вредите, произтичащи от установеното с решението от 2016 г. нарушение на правилата за защита на конкуренцията, тъй като счита, че то носи отговорност в качеството си на дъщерно дружество на Daimler. MBTE оспорва иска, като твърди по-специално, че не притежава пасивна легитимация, тъй като трябва да се счита, че отговорност за нарушението носи единствено Daimler, което има отделна от неговата правосубектност.

7. С решение от 23 януари 2019 г. Juzgado de lo Mercantil n. 7 de Barcelona (Търговски съд № 7 на Барселона) отхвърля иска с мотива, че ответникът не разполага с пасивна легитимация, тъй като само Daimler е юридическият субект, до който се отнася административното производство за налагане на санкции, образувано от Комисията срещу картела, на което се основават претенциите за обезщетение на Sumal.

8. Последното обжалва решението на Juzgado de lo Mercantil n. 7 de Barcelona (Търговски съд № 7 на Барселона) пред запитващата юрисдикция, Audiencia Provincial de Barcelona (Апелативен съд на провинция Барселона, Испания). Тази юрисдикция отбелязва, че Съдът все още не се е произнесъл по въпроса дали иск за обезщетение за вреди, предявен въз основа на решение за установяване на нарушение на правилата на конкуренцията, прието от Комисията или от национален орган за защита на конкуренцията, може да бъде насочен срещу дружество, до което не се отнася това решение, но което изцяло се притежава от дружеството, посочено като извършител на нарушението в това решение. Запитващата юрисдикция подчертава, че по този въпрос националната съдебна практика е противоречива. Някои испански съдилища признават такава възможност в приложение на „теорията за стопанската единица“, докато други я отхвърлят, като се основават на съображението, че тази теория, макар да позволява отговорността за антиконкурентното поведение на дъщерно дружество да се вмени на дружеството майка, не позволява обратното действие при липсата на контрол от страна на първото върху второто.

² Дело AT.39824 — Камиони. Резюме на това решение е публикувано в *Официален вестник на Европейския съюз* (ОВ С 108, 2017 г., стр. 6).

9. В този контекст Audiencia Provincial de Barcelona (Апелативен съд на провинция Барселона) спира производството и поставя на Съда следните преюдициални въпроси:

„Допуска ли произтичащата от практиката на Съда на Европейския съюз доктрина за стопанската единица отговорността на дружеството майка да се разпростира върху дъщерното дружество или тази доктрина е приложима единствено за да се разпростре отговорността на дъщерните дружества върху дружеството майка?

В хипотезата на вътрешногрупови отношения следва ли възможността за разширяване на обхвата на понятието „стопанска единица“ да се основава единствено на контрола като критерий, или са допустими и други критерии, включително евентуалното облагодетелстване на дъщерното дружество от съответните нарушения?

Ако е възможно разпростиране на отговорността на дружеството майка върху дъщерното дружество, какви са условията за това?

Ако отговорът на предходните въпроси е в смисъл, че е допустимо дъщерните дружества да носят отговорност за действия на дружествата майки, съвместима ли е с тази общностна доктрина национална разпоредаба като член [71, параграф 2 от Ley 15/2007 de Defensa de la Competencia (Закон 15/2007 за защита на конкуренцията, наричан по-нататък „LDC“)³], която предвижда единствено възможността за разпростиране на отговорността на дъщерното дружество върху дружеството майка, и то само ако дружеството майка упражнява контрол върху дъщерното дружество?“.

10. МВТЕ, италианското и испанското правителство и Комисията представят писмени становища в настоящото производство на основание член 23 от Статута на Съда. Като мярка за процесуална организация по смисъла на член 61, параграф 1 от Процедурния правилник на Съда, последният приканва страните в главното производство и заинтересованите лица по смисъла на член 23 от Статута да отговорят писмено на някои въпроси. Sumal, МВТЕ, испанското правителство и Комисията изпълняват тази мярка. Съдът освен това решава да се откаже от първоначално насроченото за 1 декември 2020 г. съдебно заседание и да постави на страните и заинтересованите лица допълнителни въпроси за писмен отговор. Sumal, МВТЕ, испанското и италианското правителство и Комисията отговарят на тези въпроси.

II. Анализ

A. По допустимостта на преюдициалното запитване

11. МВТЕ повдига възражение за недопустимост на преюдициалното запитване на две основания.

12. На първо място, актът за преюдициално запитване не отговарял на изискванията, предвидени в член 94 от Процедурния правилник на Съда, тъй като не съдържа нито изложение на релевантните факти, така както са установени от запитващата юрисдикция, нито изложение на обстоятелствата, на които се основават преюдициалните въпроси, а

³ Закон от 3 юли 2007 г. (BOE № 159 от 4 юли 2007 г., стр. 28848).

само възпроизвеждал фактическите твърдения, изтъкнати от страните по главното производство. Накрая, актът за преюдициално запитване предоставял неточна, частична и непълна рамка на релевантната национална съдебна практика⁴.

13. Съгласно постоянната практика на Съда необходимостта да се даде тълкуване на правото на Съюза, което да е от полза за националния съд, изисква последният да определи фактическия и правния контекст, в който се вписват поставените от него въпроси, или най-малко да обясни фактическата хипотеза, на която те се основават. Тези изисквания са особено важни в областта на конкуренцията, която се характеризира със сложни фактически и правни положения⁵. В случая, противно на твърденията на МВТЕ, представянето в акта за преюдициално запитване на фактите в основата на спора по главното производство е достатъчно, за да се изяснят причините, поради които запитващата юрисдикция е формулирала първите три преюдициални въпроса, и да се разбере техният обхват. Впрочем това представяне е позволило на страните и на заинтересованите лица по смисъла на член 23 от Статута на Съда да представят писмени становища по тези въпроси.

14. Що се отнася до четвъртия преюдициален въпрос, положението обаче е различно. Въсъщност, от една страна, както твърди МВТЕ в рамките на първото основание за недопустимост на преюдициалното запитване, съдържанието на член 71, параграф 2 LDC — впрочем изваден от систематичния контекст, в който се вписва — е възпроизведено в обобщен вид едва при формулирането на четвъртия преюдициален въпрос⁶. Актът за преюдициално запитване не съдържа никаква информация нито относно тълкуването, което запитващата юрисдикция дава на тази разпоредба, нито относно причините, поради които тя счита, че посочената разпоредба е несъвместима с тълкуване на правото на Съюза, позволяващо предявяването срещу дъщерното дружество на иск за обезщетение на вредите, произтичащи от антиконкурентното поведение на дружеството майка⁷.

⁴ Според МВТЕ, противно на посоченото в преюдициалното запитване, от една страна, в Испания не съществувала никаква противоречива съдебна практика по въпроса за отговорността на дъщерното дружество за нарушения на правилата за конкуренция, извършени от неговото дружество майка, и от друга страна, пасивната легитимация на дъщерно дружество на Daimler, до което дъщерно дружество не се отнася решението от 2016 г., в рамките на иск за обезщетение, основан на това решение, била призната единствено от Juzgado de lo Mercantil n. 3 de Valencia (Търговски съд № 3 на Валенсия, Испания) с решения, отменени при обжалване.

⁵ Вж. по-специално решение от 5 март 2019 г., Eesti Pagar (C-349/17, EU:C:2019:172, т. 49).

⁶ Текстът на член 71, параграфи 1 и 2 LDC, въведен в този закон с оглед на транспонирането на Директива 2014/104/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 26 ноември 2014 година относно някои правила за уреждане на искове за обезщетение за вреди по националното право за нарушения на разпоредбите на правото на държавите членки и на Европейския съюз в областта на конкуренцията (ОВ L 349, 2014 г., стр. 1), е възпроизведен в становището на испанското правителство. Параграф 1 от този член предвижда, че „[н]арушителите на Закона за защита на конкуренцията носят отговорност за причинените вреди и загуби“. В параграф 2, буква а) се уточнява, че „[н]арушение на правото в областта на конкуренцията означава всяко нарушение на член 101 или член 102 [ДФЕС] или на член 1 или член 2 от настоящия закон“, докато буква б) гласи, че „[д]ействията на дадено дружество могат да бъдат вменени и на дружествата или лицата, които го контролират, освен когато икономическото му поведение не се определя от никое от тях“.

⁷ Запитващата юрисдикция освен това пропуска да посочи, че в настоящата си редакция член 71, параграф 2 LDC е резултат от въведено с Real Decreto-ley 9/2017 от 26 май 2017 г. изменение (BOE № 126 от 27 май 2017 г., стр. 42820). Доколкото обаче тази разпоредба има явно материалноправен, а не чисто процесуален характер, следва да се постави въпросът дали — както твърди МВТЕ в рамките на второто основание за недопустимост на преюдициалното запитване — съгласно член 22, параграф 1 от Директива 2014/104, според който националните мерки за транспониране на материалноправните разпоредби на тази директива, нямат обратно действие, тя е приложима към иск като разглеждания в главното производство, който, макар да е предявен след влизането в сила на посочената директива, все пак се отнася до факти, датиращи от периода преди приемането ѝ и влизането ѝ в сила. В това отношение отбелязвам, че преюдициален въпрос, който се отнася, наред с другото, до тълкуването на термина „обратно действие“, съдържащ се в член 22, параграф 1 от Директива 2014/104, с оглед на разпоредбите за транспониране на тази директива в испанското право, понастоящем се разглежда от Съда по висящото дело C-267/20. Относно приложното поле *ratione temporis* на Директива 2014/104, вж. по принцип решение от 28 март 2019 г., Cogeco Communications (C-637/17, EU:C:2019:263, т. 24—34) и заключението на генералния адвокат Kokott по дело Cogeco Communications (C-637/17, EU:C:2019:32, т. 60—64).

15. При тези условия възражението за недопустимост, повдигнато от MBTE и основано на неспазването на изискванията, предвидени в член 94 от Процедурния правилник на Съда, според мен трябва да бъде отхвърлено по отношение на първите три преюдициални въпроса и да бъде уважено по отношение на четвъртия преюдициален въпрос.

16. На второ място, MBTE изтъква, че преюдициалните въпроси, поставени от Audiencia Provincial de Barcelona (Апелативен съд на провинция Барселона), са чисто хипотетични. Първите три въпроса нямали никаква връзка с фактите по главното производство, тъй като Sumal нито се е позовало, нито е доказало обстоятелства, които могат да обосноват разпространето върху MBTE на отговорността за извършените от Daimler нарушения, а основавало иска си изключително на решението от 2016 г.

17. В това отношение следва да се припомни, че само националният съд, който е сезиран със спора в главното производство и трябва да поеме отговорността за последващото му съдебно решаване, може да прецени — предвид особеностите на делото — както необходимостта от преюдициално решение, за да може да се произнесе, така и релевантността на въпросите, които поставя на Съда. Следователно, щом поставените въпроси се отнасят до тълкуването на норма от правото на Съюза, Съдът по принцип е длъжен да се произнесе. Оттук следва, че въпросите относно правото на Съюза се ползват с презумпция за релевантност. Съдът може да откаже да се произнесе по отправеното от национална юрисдикция преюдициално запитване само ако е съвсем очевидно, че исканото тълкуване на норма от правото на Съюза няма никаква връзка с действителността или с предмета на спора в главното производство, когато проблемът е от хипотетично естество или още когато Съдът не разполага с необходимите данни от фактическа и правна страна, за да бъде полезен с отговора на поставените му въпроси⁸.

18. В случая следва да се отбележи, че първите три преюдициални въпроса се отнасят до допустимостта в правото на Съюза на иск за обезщетение като предявения от Sumal срещу MBTE и насочен не срещу дружеството, санкционирано от Комисията за нарушение на правилата за конкуренция на Съюза, а срещу дъщерното дружество, което не е било обект на решението, с което се установява това нарушение. Обстоятелството, както твърди MBTE, че за да ангажира отговорността на последното за вредите, произтичащи от антиконкурентното поведение на неговото дружество майка, Sumal се е позовало само на решението от 2016 г., е без значение за преценката на допустимостта на посочените преюдициални въпроси, тъй като те имат за цел именно да се получат разяснения от Съда относно възможността да се ангажира такава отговорност и при какви условия⁹. Ето защо според мен възражението за недопустимост на първите три преюдициални въпроса, изведено от твърдения им хипотетичен характер, трябва да бъде отхвърлено.

Б. По първия, втория и третия преюдициален въпрос

19. С първите три преюдициални въпроса, които следва да бъдат разгледани заедно, запитващата юрисдикция по същество иска от Съда да установи дали въз основана понятието „стопанска единица“ дъщерно дружество може да носи отговорност за

⁸ Вж. по-специално решение от 3 септември 2020 г., Vivendi (C-719/18, EU:C:2020:627, т. 32 и 33 и цитираната съдебна практика).

⁹ Националната юрисдикция трябва да провери всички други условия на иска на Sumal, цитирани от MBTE, отнасящи се по-специално до наличието на претендираната вреда и до нейния размер.

нарушение на антиitrustовите правила на Съюза, извършено от неговото дружество майка, и при утвърдителен отговор, какви са условията, за да може да се признае такава отговорност.

20. Както беше посочено, тези въпроси се поставят в контекста на иск за обезщетение от вида „follow-on“, тоест на иск за поправка на вредите, причинени от нарушение на антиitrustовите правила, установено предварително от национален или европейски орган по конкуренция. В случая нарушението е установено с решението от 2016 г. Жалбоподателят по главното производство предявява иск срещу MBTE — възложител на неговия съдоговорител в рамките на покупко-продажба на камиони, извършена по време на действието на санкционирания с това решение картел, като счита, че е ощетен от увеличението на цените, наложено от последния, което е довело до прилагането от MBTE на цена, по-висока с 20 % в рамките на посочената продажба. Предявеният от Sumal иск, изглежда, се основава единствено на участието на дружеството майка на MBTE в картела, установено от Комисията в решението от 2016 г.

21. MBTE твърди главно, че предвид характеристиките на предявения срещу него иск от Sumal тълкуването на теорията за стопанската единица по такъв начин, че отговорността на Daimler да се разпростре върху него, било в противоречие с член 16, параграф 1 от Регламент (ЕО) № 1/2003¹⁰. При условията на евентуалност то твърди, че теорията за стопанската единица не позволява разпростиране на отговорността в низходяща посока, както е посочено от запитващата юрисдикция. От друга страна, Sumal и италианското и испанското правителство предлагат на Съда да приеме разширително тълкуване на теорията за стопанската единица, позволяващо при определени условия да се признае отговорността на дъщерното дружество за вредите, произтичащи от извършеното от дружеството майка нарушение на правилата за конкуренция на Съюза. Първоначално Комисията твърди, че в рамките на публичното прилагане на антиitrustовите правила по принцип не е възможно при настоящото състояние на съдебната практика да се разпростре върху дъщерното дружество отговорността за нарушенията, извършени от дружеството майка, тъй като първото не упражнява никакво решаващо влияние върху поведението на второто на пазара, макар да не се изключва възможността жертвата на антиконкурентни практики, прилагани от дружеството майка, да предяви иск за обезщетение срещу едно от дъщерните дружества, в случай на правоприемство между дружества или реструктуриране, когато между двата субекта съществува икономическа приемственост, или при условията, предвидени в приложимото национално законодателство, когато отговорното дружество майка няма активи, които могат да удовлетворят претенциите на ищеца за обезщетение. В отговорите си на поставените от Съда въпроси Комисията променя частично позицията си, като предлага на първите три преюдициални въпроса да се отговори в смисъл, че член 101 ДФЕС допуска неправомерното поведение на дружеството майка да се вмени на дъщерното дружество, когато двете дружества са част от едно и също предприятие и националната юрисдикция установи, че поведението на дъщерното дружество е свързано със съставна част на нарушението, или във всеки случай, когато двете дружества са част от едно и също предприятие и е невъзможно или прекомерно трудно за увредените лица да получат пълно поправка на претърпените вреди пряко от дружеството майка.

¹⁰ Регламент (ЕО) № 1/2003 на Съвета от 16 декември 2002 година относно изпълнението на правилата за конкуренция, предвидени в членове 81 и 82 от Договора (ОВ L 1, 2003 г., стр. 1; Специално издание на български език, 2007 г., глава 8, том 1, стр. 167).

22. Въпреки че преюдициалните въпроси, поставени от Malgrado Audiencia Provincial de Barcelona (Апелативен съд на провинция Барселона), са нови по рода си, считам, че те могат да бъдат разрешени въз основа на насоки, изведени от съдебната практика относно понятието „стопанска единица“. Ето защо следва да се започне от разглеждането на тази съдебна практика.

1. По понятието за предприятие в правото на Съюза в областта на конкуренцията и по „теорията за стопанската единица“

23. В правото на Съюза понятието „предприятие“ придобива значение и обхват, присъщи на правната уредба, в която то се вписва, и на различните цели, които тази правна уредба преследва. В правото в областта на конкуренцията функционалният характер на понятието „предприятие“ трябва да се разглежда в две отношения.

24. На първо място, както подчертава генералният адвокат Jacobs в заключението си по съединени дела АОК Bundesverband и др., това понятие „се отнася до вида на осъществяваната икономическа дейност, а не до характеристиките на участниците в тази дейност“¹¹. Конкуренцията се създава и се влияе от икономическите дейности и следователно правото, което има за цел да я защити, може да бъде напълно ефективно само ако правилата и забраните му се прилагат към стопански субекти. По тази причина членове 101 ДФЕС и 102 ДФЕС се отнасят общо за „предприятията“, като се изключва всяко позоваване на тяхната правна структура. Ако дадена дейност има икономически характер, субектите, които я извършват, се подчиняват на разпоредбите на тези членове, независимо от правната им форма или от правната уредба и начина на финансиране, на които са подчинени в дадена държава членка¹².

25. На второ място, квалифицирането на дадена дейност като икономическа — и следователно на дадено образувание като предприятие — за целите на прилагането на правото в областта на конкуренцията зависи от разглеждания контекст¹³. По същия начин установяването на образуванията, които попадат в рамките на предприятието, зависи от предмета на твърдяното нарушение¹⁴.

26. Предвид функционалният характер на понятието „предприятие“, възприето в съдебната практика, и ирелевантността на правната форма на образуванието, което извършва икономическата дейност, различни юридически независими субекти могат да се считат за образувачи едно-единствено предприятие, когато те действат на пазара като отделна „стопанска единица“.

¹¹ C-264/01, C-306/01, C-354/01 и C-355/01, EU:C:2003:304, точка 25 от заключението.

¹² Вж. по-специално решения от 23 април 1991 г., Höfner и Elser (C-41/90, EU:C:1991:161, т. 21), от 17 февруари 1993 г., Poucet и Pistre (C-159/91 и C-160/91, EU:C:1993:63, т. 17), от 22 януари 2002 г., Císal (C-218/00, EU:C:2002:36, т. 22), от 1 юли 2008 г., МOTOЕ (C-49/07, EU:C:2008:376, т. 21).

¹³ Вж. например решение от 1 юли 2008 г., МOTOЕ (C-49/07, EU:C:2008:376, т. 25).

¹⁴ Вж. например решение от 6 март 1974 г., Istituto Chemioterapico Italiano и Commercial Solvents/Комисия (6/73 и 7/73, EU:C:1974:18, т. 41), в което за целите на прилагането на настоящия член 102 ДФЕС понятието „предприятие“ е приложено единствено за действията, които двете обвинени дружества са извършили съвместно срещу трето дружество, което се снабдявало от тях; вж. също решение от 12 юли 1984 г., Hydrotherm Gerätebau (170/83, EU:C:1984:271, т. 11), в което Съдът посочва, че понятието за предприятие в контекста на правото в областта на конкуренцията „трябва да се разбира като обозначаващо една стопанска единица от гледна точка на предмета на споразумението“.

27. Теорията за „стопанската единица“ е разработена около 70-те години на миналия век и е използвана от Съда, било за да се изключат вътрешногруповите споразумения от приложното поле на предвидената в настоящия член 101 ДФЕС забрана¹⁵, било за да се вмени антиконкурентното поведение на дъщерно дружество на дружеството майка, в рамките на група от дружества, първоначално в случаи, при които е оспорена компетентността на Комисията да санкционира последното, тъй като то не е действало пряко в рамките на Общността.

28. В решение от 14 юли 1972 г., Imperial Chemical Industries/Комисия¹⁶ (наричано по-нататък „решението ICI“) Съдът потвърждава решението, с което Комисията санкционира дружеството майка на групата ICI, установено извън Общността, което, използвайки ръководните си правомощия по отношение на установените в Общността негови дъщерни дружества, успява да приложи решените увеличения на цените в рамките на съгласувана практика, в която участва само то¹⁷. На възражението на ICI, че отговорността за нарушението трябва да се вмени само на дъщерните дружества, Съдът отговаря, че обстоятелството, че дъщерното дружество „притежава правосубектност, различна от тази на дружеството майка, не е достатъчно, за да се изключи възможността отговорността за поведението на първото да се вмени на последното, когато дъщерното дружество, въпреки че има отделна правосубектност, не решава самостоятелно какво да бъде поведението му на пазара, а по същество прилага указанията, дадени му от дружеството майка“¹⁸. В такива случаи според Съда вменяването на отговорността за дейността на дъщерното дружество на дружеството майка е възможно с оглед на единството на групата, формирана от тези отделни образувания¹⁹.

29. След първите ѝ формулировки теорията за стопанската единица постоянно се потвърждава от Съда, който постепенно изяснява и уточнява както приложното поле на тази теория — включително извън контекста на групите от дружества²⁰ — така и условията за проверка на съществуването на стопанска единица, като пояснява по-специално, че тази проверка трябва да се извършва с оглед на икономическите, организационните и правните

¹⁵ В решението от 31 октомври 1974 г. Centrafarm и de Peijper (15/74, EU:C:1974:114, т. 41) Съдът уточнява, че тази забрана не се прилага за споразуменията или съгласуваните практики „между предприятия, принадлежащи към една и съща група като дружество майка и дъщерно дружество, когато те формират една стопанска единица, в рамките на която дъщерното дружество не разполага с реална самостоятелност при определяне на поведението си на пазара“; вж. също решения от 11 април 1989 г., Saeed Flugreisen и Silver Line Reisebüro (66/86, EU:C:1989:140, т. 35), от 4 май 1988 г., Bodson (30/87, EU:C:1988:225, т. 19), от 24 октомври 1996 г., Viho/Комисия (C-73/95 P, EU:C:1996:405, т. 15—17). В същия смисъл, макар без да се позовават на понятието „стопанска единица“, са се произнесли както Съдът с решение от 25 ноември 1971 г., Béguelin Import (22/71, EU:C:1971:113, т. 7—9), в което изтъква липсата на икономическа самостоятелност на дъщерното дружество, така и Комисията с решение № 69/195/ЕИО от 18 юни 1969 г. по молба за издаване на удостоверение, че липсват основания за предприемане на действия (дело IV/22548 — Christian & Nielsen), основавайки се на липсата на конкуренция между вътрешногруповите образувания. Вж. също, що се отнася до отношенията между възложител и посредник, решение от 16 декември 1975 г., Suiker Unie и др./Комисия (40/73—48/73, 50/73, 54/73—56/73, 111/73, 113/73 и 114/73, EU:C:1975:174, т. 480) и за целите на груповото освобождаване на споразумение, в което една от договарящите се страни е формирана от няколко юридически самостоятелни предприятия, решение от 12 юли 1984 г., Hydrotherm Gerätebau (170/83, EU:C:1984:271, т. 11).

¹⁶ 48/69, EU:C:1972:70.

¹⁷ Вж. решение ICI, точки 129—41. Вж. в същия смисъл решения от 14 юли 1972 г., Geigy/Комисия (52/69, EU:C:1972:73, т. 42—45) и Sandoz/Комисия (53/69, EU:C:1972:74, т. 42—45), от 25 октомври 1983 г., AEG-Telefunken/Комисия (107/82, EU:C:1983:293, т. 49) и в областта на прилагане на член 86 ДЕО (понастоящем член 102 ДФЕС), решение от 6 март 1974 г., Istituto Chemioterapico Italiano и Commercial Solvents/Комисия (6/73 и 7/73, EU:C:1974:18, т. 36—41).

¹⁸ Вж. решение ICI, точки 132 и 133.

¹⁹ Вж. решение ICI, точка 135.

²⁰ Вж. например решение от 16 ноември 2000 г., Metsä-Serla и др./Комисия (C-294/98 P, EU:C:2000:632).

връзки между съответните образувания²¹, които могат да варират във всеки отделен случай и не могат да бъдат изброени изчерпателно²². Често прилагана от Комисията, теорията за стопанската единица става основен елемент на дейността по установяване и санкциониране на нарушенията на правилата на Съюза в областта на конкуренцията.

30. При наличие на стопанска единица между субекти, принадлежащи към една и съща група, както беше посочено, в съдебната практика след постановяването на решението ICI се признава възможността антиконкурентното поведение на дъщерното дружество да бъде вменено на дружеството майка и солидарната им отговорност за заплащането на съответната глоба както в случай на пряк контрол, така и когато в рамките на групата контролът на дружеството майка се упражнява посредством междинно дружество, което на свой ред притежава дружеството, извършило нарушението²³.

31. Освен това, когато дружеството майка пряко или косвено притежава изцяло или почти изцяло капитала на своето дъщерно дружество, Съдът е изяснил, от една страна, че първото може да упражнява решаващо влияние върху поведението на второто, което може да лиши последното от истинска самостоятелност на поведението на пазара²⁴, а от друга страна, съществува оборима презумпция, че дружеството майка действително упражнява решаващо влияние върху поведението на своето дъщерно дружество на пазара²⁵ (наричана по-нататък „презумпцията за действително упражняване на решаващо влияние“). Следователно при тези обстоятелства, за да приеме, че двете дружества са солидарно отговорни за наложената глоба, е достатъчно Комисията да докаже, че целият или почти целият капитал на дъщерното дружество е притежаван от дружеството майка, освен ако последното, което следва да обори тази презумпция, не представи достатъчно доказателства, въз основа на които да се установи, че неговото дъщерно дружество има самостоятелно поведение на пазара²⁶. Презумпцията за действително упражняване на решаващо влияние се прилага системно от Комисията и Съдът разширява приложното ѝ поле и по отношение на случаите на непряк контрол поне когато той се упражнява чрез непрекъснатата верига от стопроцентни дялови участия (или почти стопроцентни)²⁷, а

²¹ Вж. в този смисъл по-специално решения от 16 ноември 2000 г., *Metsä-Serla* и др./Комисия (C-294/98 P, EU:C:2000:632, т. 27), от 2 октомври 2003 г., *Aristrain*/Комисия (C-196/99 P, EU:C:2003:529, т. 96), от 28 юни 2005 г., *Dansk Rørindustri* и др./Комисия (C-189/02 P, C-202/02 P, C-205/02 P—C-208/02 P и C-213/02 P, EU:C:2005:408, т. 117) и от 11 декември 2007 г., *ETI* и др. (C-280/06, EU:C:2007:775, т. 49); последно вж. решение от 27 януари 2021 г., *The Goldman Sachs Group*/Комисия (C-595/18 P, непубликувано, EU:C:2021:69, т. 31 и цитираната съдебна практика, наричано по-нататък „решение *Goldman Sachs*“). В този контекст, макар наличието на капиталови връзки между съответните образувания да представлява индикация за наличието на контролно правомощие върху дружеството, в което е инвестирано, по-специално, както ще видим, в случай на сто- или почти стопроцентни участия в капитала, те обаче не са необходимо условие, за да се направи извод за съществуването на стопанска единица, вж. решение от 16 ноември 2000 г., *Metsä-Serla* и др./Комисия (C-294/98 P, EU:C:2000:632, т. 36).

²² Вж. по-специално решения от 14 септември 2016 г., *Ori Martin* и *SLM*/Комисия (C-490/15 P и C-505/15 P, непубликувано, EU:C:2016:678, т. 60 и цитираната съдебна практика), от 9 септември 2015 г., *Philips*/Комисия (T-92/13, непубликувано, EU:T:2015:605, т. 41 и цитираната съдебна практика) и от 12 юли 2018 г., *The Goldman Sachs Group*/Комисия (T-419/14, EU:T:2018:445, т. 82).

²³ Вж. решение от 20 януари 2011 г., *General Química* и др./Комисия (C-90/09 P, EU:C:2011:21, т. 88, наричано по-нататък „решение *General Química*“).

²⁴ Вж. в този смисъл още решение *ICI*, точки 136 и 137; вж. също по-специално решение от 10 септември 2009 г., *Akzo Nobel* и др./Комисия (C-97/08 P, EU:C:2009:536, т. 60, наричано по-нататък „решението *Akzo*“) и последно решение *Goldman Sachs*, точка 32.

²⁵ В този смисъл, при наличието на пряко участие от 100 % на дружеството майка в капитала на дъщерното дружество, вж. още решение от 25 октомври 1983 г., *AEG-Telefunken*/Комисия (107/82, EU:C:1983:293, т. 50), потвърдено впоследствие в решение *Akzo*, точка 60. В същия смисъл вж. последно решение *Goldman Sachs*, точка 32. След постановяването на решение от 29 септември 2011 г., *Elf Aquitaine*/Комисия (C-521/09 P, EU:C:2011:620, т. 63) Съдът признава приложимостта на презумпцията за действително упражняване на решаващо влияние и по отношение на дялови участия от малко под 100 % (в случая дялово участие от 98 %).

²⁶ Вж. последно решение *Goldman Sachs*, точка 32 и цитираната съдебна практика.

²⁷ Вж. решение *General Química*, точка 88.

неотдавна и по отношение на случаите, в които дружеството майка, въпреки че не притежава изцяло или почти изцяло капитала на дъщерното дружество, притежава всички права на глас, произтичащи от акциите на последното²⁸, като по този начин изяснява, че тази презумпция не се основава на капиталовите връзки сами по себе си, а на степента на контрол на дружеството майка върху дъщерното му дружество²⁹. Макар да е трудно да бъде оборена, презумпцията за действително упражняване на решаващо влияние не е необорима с оглед да се осигури равновесие между целта за наказване на антиконкурентното поведение и предотвратяване на тяхното повторно извършване и изискванията на някои общи принципи на правото на Съюза, като по-конкретно принципите на презумпция за невинност, на индивидуализиране на наказанията и на правната сигурност³⁰.

2. По основанията за „възходящата“ отговорност на дружеството майка за антиконкурентното поведение на дъщерното дружество

32. В описания по-горе контекст следва да се постави въпросът какво е точното правно основание на отговорността на дружеството майка за антиконкурентното поведение на неговото дъщерно дружество, с която за целите на правото в областта на конкуренцията то формира една стопанска единица.

33. При първо разглеждане на съдебната практика по принцип изглеждат възможни два отговора.

34. От една страна, в решенията на Съда могат да се намерят различни текстове, от които, изглежда, следва, че решаващият фактор за целите на вменяването на дружеството майка на отговорността за антиконкурентното поведение на дъщерното дружество е упражняването на решаващо влияние от първото върху второто, на което съответства липсата на самостоятелност в поведението на последното на пазара, което по същество се ограничава до това да следва указанията, дадени му „отгоре“. Според традиционната формулировка, използвана по същество в непроменен вид в многобройни решения на Съда и на Общия съд, след постановяването на решението АЕГ „поведението на дадено дъщерно дружество може да бъде вменено на дружеството майка по-конкретно когато, макар и да има отделна правосубектност, това дъщерно дружество не определя по самостоятелен начин своето поведение на пазара, а прилага главно указанията, които са му дадени от дружеството майка“³¹. От тази гледна точка дружеството майка, на което е вменено неправомерното поведение на неговото дъщерно дружество, се осъжда лично за нарушение на правилата на

²⁸ Вж. решение Goldman Sachs, точка 35, което потвърждава по този въпрос решение от 12 юли 2018 г., The Goldman Sachs Group/Комисия (Т-419/14, EU:T:2018:445).

²⁹ Вж. решение Goldman Sachs, точка 35.

³⁰ Вж. решение от 29 септември 2011 г., Elf Aquitaine/Комисия (С-521/09 Р, EU:C:2011:620, т. 59) и последно, решение Goldman Sachs, точка 38. От установената съдебна практика обаче следва, че презумпцията за действително упражняване на решаващо влияние не нарушава правото на презумпцията за невинност, тъй като, от една страна, тя не води до презумпция за виновност на едното или другото дружество (вж. решение от 26 януари 2017 г., Villeroy & Boch/Комисия, С-625/13 Р, EU:C:2017:52, т. 149 и цитираната съдебна практика) и от друга страна, презумпцията за действително упражняване на решаващо влияние е оборима (вж. решение от 19 юни 2014 г., FLS Plast/Комисия, С-243/12 Р, EU:C:2014:2006, т. 27 и цитираната съдебна практика). Съдът е изяснил също, че обстоятелството, че е трудно да се приведат доказателства, за да се обори презумпция за действително упражняване на решаващо влияние, не означава само по себе си, че тя фактически е необорима (вж. в този смисъл решение от 16 юни 2016 г., Evonik Degussa и AlzChem/Комисия, С-155/14 Р, EU:C:2016:446, т. 44 и цитираната съдебна практика).

³¹ Вж. по-специално решения Akzo, точка 58 и цитираната съдебна практика, от 19 юли 2012 г., Alliance One International и Standard Commercial Tobacco/Комисия (С-628/10 Р и С-14/11 Р, EU:C:2012:479, т. 43), от 11 юли 2013 г., Комисия/Stichting Administratiekantoor Portielje (С-440/11 Р, EU:C:2013:514, т. 38), решение от 5 март 2015 г., Комисия/Eni и Versalis и Eni/Комисия (С-93/13 Р и С-123/13 Р, EU:C:2015:150, т. 40).

Съюза в областта на конкуренцията, за което се счита, че е извършено от самото него поради решаващото влияние, което упражнява върху дъщерното си дружество, което му позволява да определя поведението на последното на пазара³².

35. От друга страна, в съдебната практика се откриват и редица елементи в подкрепа на тезата, че самото съществуване на стопанската единица определя отговорността на дружеството майка за антиконкурентното поведение на дъщерното дружество. Съдът многократно е подчертавал, че формалното разграничение на две образувания, произтичащо от отделната им правосубектност, не изключва единството на поведението им на пазара³³ и следователно, че те образуват една стопанска единица, тоест едно предприятие за целите на прилагането на правилата на конкуренцията. Макар функционалното понятие за предприятие да не изисква самата стопанска единица да притежава правосубектност³⁴, съдебната практика все пак ѝ признава своеобразна субектност, различна и самостоятелна спрямо тази на съставляващите я образувания, която се припокрива с евентуалната правосубектност, която притежават тези образувания. По този начин след постановяването на решението Akzo Съдът не се поколебава да определи стопанската единица като „образуване“, което може да наруши правилата на конкуренцията и да „отговаря за това нарушение“³⁵. Според току-що описаната гледна точка решаващият фактор за вменяването на отговорността на дружеството майка за антиконкурентното поведение на дъщерното дружество следователно е тяхното единно поведение на пазара³⁶, което свързва няколко юридически независими образувания в една стопанска единица.

36. Още сега отбелязвам, че приемането на едното от двете различни схващания, посочени в предходните точки, обуславя отговора на въпроса, разглеждан от Съда по настоящото дело.

37. Всъщност, ако основанието за отговорността на дружеството майка за антиконкурентното поведение на дъщерното дружество е решаващото влияние, което първото упражнява върху второто, имплицитно се признава, че това поведение по някакъв начин е свързано с дружеството майка не толкова в смисъл, че то е участвало пряко в него, което безспорно може да не се е случило³⁷, колкото в смисъл, че то е направило това поведение възможно или чрез активно влияние върху него, или чрез неупражняване на своите правомощия за управление и контрол. Ако бъде избрана тази гледна точка, не би трябвало да има никаква възможност за ангажиране на отговорността на дъщерното дружество за антиконкурентното поведение на дружеството майка, тъй като по дефиниция първото не упражнява никакво решаващо влияние върху второто.

38. Обратно на това, ако основанието за съвместната отговорност на дружеството майка и на дъщерното дружество е стопанската единица, която действа като едно-единствено предприятие на пазара, тогава няма логични причини да се изключи възможността

³² Вж. решение от 27 април 2017 г., Akzo Nobel и др./Комисия (C-516/15 P, EU:C:2017:314, т. 56 и цитираната съдебна практика).

³³ Вж. решение ICI, точка 140. В същия смисъл вж. решение от 14 декември 2006 г., Confederación Española de Empresarios de Estaciones de Servicio (C-217/05, EU:C:2006:784, т. 41).

³⁴ Вж. решение от 28 юни 2005 г. Dansk Rørindustri и др./Комисия (C-189/02 P, C-202/02 P, C-205/02 P—C-208/02 P и C-213/02 P, EU:C:2005:408, т. 113).

³⁵ Вж. решение Akzo, точка 56. В същия смисъл наскоро вж. по-специално решение Akzo Nobel и др./Комисия (C-516/15 P, EU:C:2017:314, т. 49).

³⁶ Вж. в този смисъл решение от 14 декември 2006 г., Confederación Española de Empresarios de Estaciones de Servicio (C-217/05, EU:C:2006:784, т. 41).

³⁷ Вж. по-специално решение Akzo, точка 59.

вменяването на отговорността да се извърши не само като се следва процес във възходящ ред, както е в случаите, решени досега от Съда, но и като се следва процес в низходящ ред. Ако съвместната отговорност се основава на единството на действието на пазара, от всички съставни части на тази единица може при определени условия да се търси отговорност за антиконкурентното поведение, действително извършено от една от тях.

39. Изборът между двете гледни точки се усложнява от обстоятелството, че при прилагането от страна на публичните органи на правото в областта на конкуренцията (*public enforcement*), предвид квазинаказателния характер на наложените санкции, следват някои основни принципи, първият от които е принципът на личната отговорност и свързаното с него правило, че налагането на санкция и установяването на отговорност предполагат наличието на вина („*nulla poena sine culpa*“)³⁸. Следователно определянето на правното основание за съвместната отговорност на дружеството майка и на дъщерното дружество за антиконкурентното поведение на последното трябва да отчита необходимостта от спазване на този принцип.

40. Поради причините, които ще изложа по-нататък, считам, че Съдът трябва да следва втората от изложените по-горе гледни точки, която, както беше посочено и както ще представя по-подробно по-нататък, вече до голяма степен е възприета в съдебната практика.

41. В това отношение е полезно да се разгледа значението на понятието „решаващо влияние“ и ролята, която му е отредена в структурата на разсъжденията, с оглед на които в съдебната практика се признава отговорността на дружеството майка за антиконкурентното поведение на дъщерното му дружество.

42. Както беше посочено, за да ангажира отговорността на дружеството майка, Комисията трябва да установи, че то е в състояние да упражнява решаващо влияние върху поведението на дъщерното дружество и че такова влияние действително е било упражнено³⁹, освен ако не прибегне до оборимата презумпция, посочена в точка 31 от настоящото заключение.

43. За тази цел не се изисква доказателство за връзка на „специфично влияние“, което пряко или косвено се отнася до неправомерното поведение. Отговорността на дружеството майка не зависи не само от установяването на личното му участие в нарушението⁴⁰, но и от доказването на упражняването на решаващо влияние върху действията на дъщерното дружество, квалифицирани като противоречащи на правото в областта на конкуренцията. Не е необходимо и да са били дадени специални указания във връзка с инкриминираното поведение⁴¹ или дружеството майка да не е упражнило

³⁸ Относно анализа на отношенията между понятието за предприятие като стопанска единица и принципа на личната отговорност вж. по-специално заключението на генералния адвокат Mengozzi по съединени дела Комисия/Siemens Österreich и др. и Siemens Transmission & Distribution и др./Комисия (C-231/11 P—C-233/11 P, EU:C:2013:578, т. 74—82 и позоваванията, които те съдържат).

³⁹ Вж. по-специално решения от 26 септември 2013 г., *EI du Pont de Nemours*/Комисия (C-172/12 P, непубликувано, EU:C:2013:601, т. 44 и цитираната съдебна практика), от 26 септември 2013 г., *The Dow Chemical Company*/Комисия (C-179/12 P, непубликувано, EU:C:2013:605, т. 55 и цитираната съдебна практика) и от 9 септември 2015 г., *Toshiba*/Комисия (T-104/13, EU:T:2015:610, т. 95 и цитираната съдебна практика).

⁴⁰ Вж. решение *Akzo*, точка 59.

⁴¹ Още в решението *ICI*, като споменава указанията, дадени от дружеството майка на дъщерното дружество, Съдът се позовава по-скоро на съществуването на общо правомощие за контрол на първото, на което съответства липсата на самостоятелност на пазара на второто, отколкото на наличието на конкретни указания относно антиконкурентното поведение. Вж. по-специално и решения от 14 септември 2016 г., *Orl Martin* и *SLM*/Комисия (C-490/15 P и C-505/15 P, непубликувано, EU:C:2016:678, т. 60 и цитираната съдебна практика) и от 12 юли 2018 г., *The Goldman Sachs Group*/Комисия (T-419/14, EU:T:2018:445, т. 83).

надлежно своите правомощия на управление и контрол, за да се избегне подобно поведение⁴². Анализът относно съществуването на решаващо влияние обаче не трябва да се преценява само въз основа на елементите, свързани с търговската политика *stricto sensu* на дъщерното дружество на пазара⁴³, така че не е необходимо да се установява участието на дружеството майка в търговското управление на дъщерното дружество⁴⁴. Както посочва генералният адвокат Kokott в заключението си по делото, по което е постановено решението Akzo⁴⁵, от съвкупността от икономическите и юридическите връзки между дружеството майка и неговите дъщерни дружества може индиректно да се направи извод за съществуването на единна търговска политика — на която Съдът отдава все по-голямо значение в развитието на съдебната практика — въпреки че влиянието на дружеството майка върху дъщерното дружество по отношение например на корпоративната стратегия, стопанската политика, производствените планове, инвестициите, капацитетите, финансовите ресурси, може да има косвено въздействие върху пазарното поведение на дъщерните дружества и на цялата група от предприятия⁴⁶. Гореизложеното важи *a fortiori* в случаите на пълен или почти пълен контрол, при които, както беше посочено, се прилага презумпцията за упражняване на решаващо влияние⁴⁷. Въпреки че дружеството майка може да обори тази презумпция, като предостави доказателства, от които да се установи, че то не определя търговската политика на съответното дъщерно дружество на пазара, такива доказателства на практика е изключително трудно да бъдат предоставени⁴⁸ — макар презумпцията да остава в рамките на приемливи граници⁴⁹ — така че при наличието на сто- или почти стопроцентно дялово участие практически дружеството майка почти със сигурност ще носи отговорност за антиконкурентното поведение на дъщерното дружество.

44. От гореизложеното следва, че за целите на вменяването на дружеството майка на отговорността за антиконкурентното поведение на дъщерното дружество, подчинено на неговото решаващо влияние, от значение е „цялостната връзка“ между тях като юридически лица, образувачи едно-единствено предприятие съгласно правото в областта на конкуренцията⁵⁰. Накратко, както отбелязва генералният адвокат Kokott в заключението си по делото, по което е постановено решение Akzo, решаващият критерий е „дали поради интензитета на своето влияние дружеството майка може да управлява поведението на своето дъщерно дружество до степен, в която и двете да бъдат възприети като стопанска единица“⁵¹. Това заключение е изрично потвърдено в практиката на Съда, който

⁴² Както подчертава генералният адвокат Kokott в заключението си по дело Akzo Nobel и др./Комисия (C-97/08 P, EU:C:2009:262, т. 91), съществуването на решаващо влияние може да бъде установено и когато дружеството майка „не се възползва от правото да участва във вземане на решения или се въздържа от даване на конкретни указания относно отделни елементи от търговската политика“.

⁴³ Вж. в този смисъл решения от 15 юли 2015 г., HIT Groep/Комисия, T-436/10 (EU:T:2015:514, т. 127 и цитираната съдебна практика) и от 12 юли 2018 г., The Goldman Sachs Group/Комисия (T-419/14, EU:T:2018:445, т. 152); вж. също заключението на генералния адвокат Kokott по дело Akzo Nobel и др./Комисия (C-97/08 P, EU:C:2009:262, т. 87).

⁴⁴ Вж. решение от 12 юли 2018 г., The Goldman Sachs Group/Комисия (T-419/14, EU:T:2018:445, т. 152).

⁴⁵ C-97/08 P, EU:C:2009:262, точка 91.

⁴⁶ Вж. относно прилагане в този смисъл решение от 8 май 2013 г., Eni/Комисия (C-508/11 P, EU:C:2013:289, т. 64).

⁴⁷ Вж. точка 31 от настоящото заключение.

⁴⁸ Досега прилагането на презумпцията за действително упражняване на решаващо влияние е било отхвърлено от съдилищата на Съюза само поради причини, свързани с липсата на мотиви за оборването на доказателствата в подкрепа на противното, предоставени от засегнатите дружества — вж. решения от 29 септември 2011 г., Elf Aquitaine/Комисия (C-521/09 P, EU:C:2011:620, т. 144-171), от 16 юни 2011 г., L'Air liquide/Комисия (T-185/06, EU:T:2011:275) — или с неспазване на принципа на равно третиране — и решение от 27 октомври 2010 г., Alliance One International и др./Комисия (T-24/05, EU:T:2010:453).

⁴⁹ Вж. бележка под линия 30 от настоящото заключение.

⁵⁰ Вж. в този смисъл заключението на генералния адвокат Kokott по дело Akzo Nobel и др./Комисия (C-97/08 P, EU:C:2009:262, т. 94).

⁵¹ Вж. заключението на генералния адвокат Kokott по дело Akzo Nobel и др./Комисия (C-97/08 P, EU:C:2009:262, т. 93), вж. в този смисъл решения от 2 февруари 2012 г., El du Pont de Nemours и др./Комисия (T-76/08, непубликувано, EU:T:2012:46, т. 62) и от 12 юли 2018 г., Fujikura/Комисия (T-451/14, непубликувано, EU:T:2018:452, т. 48).

многократно е уточнявал, че при наличието на такава единна стопански единица не непременно отношение на подбудителство за извършване на нарушението между дружеството майка и неговото дъщерно дружество, нито — на по-силно основание — участие на първото в посоченото нарушение, е това, което оправомощава Комисията да адресира решението за налагане на глоби до дружеството майка, а фактът, че засегнатите дружества представляват едно-единствено предприятие⁵².

45. От това следва, че основанието за отговорността на дружеството майка за антиконкурентното поведение на дъщерното му дружество е единството на икономическата дейност, т.е. съществуването на отделна стопанска единица.

46. Тъй като това основание е напълно независимо от каквато и да било вина на дружеството майка⁵³, единственият начин то да се съгласува с принципа на личната отговорност, е да се приеме, че този принцип действа на равнището на предприятието по смисъла на правото в областта на конкуренцията или на равнището на икономическото образувание, което виновно е извършило нарушението⁵⁴. Като икономически субект, действащ единно на пазара, посоченото образувание носи отговорност за това, че една от съставните му части е действала по начин, който нарушава правилата за защита на конкуренцията⁵⁵. Тъй като обаче това образувание не е юридическо лице, нарушението на правилата на конкуренцията трябва да се вмени на един или съвместно на няколко образувания, на които могат да бъдат наложени глоби⁵⁶. Всъщност, макар че правилата на Съюза в областта на конкуренцията се отнасят до предприятията и са непосредствено приложими към тях, независимо от тяхната правноорганизационна форма, необходимостта от ефективно провеждане на тези правила изисква решението на Комисията, целящо санкциониране на нарушението, да бъде насочено към конкретни субекти-лица, спрямо които е възможно да се предприеме изпълнение, за да се осъществи плащането на съответната глоба⁵⁷.

⁵² Вж. по-специално решения от 29 септември 2011 г., *Elf Aquitaine/Комисия* (C-521/09 P, EU:C:2011:620, т. 88), от 14 септември 2016 г., *Orl Martin и SLM/Комисия* (C-490/15 P и C-505/15 P, непубликувано, EU:C:2016:678, т. 60) и от 30 септември 2009 г., *Arkema/Комисия* (T-168/05, непубликувано, EU:T:2009:367, т. 77).

⁵³ В крайна сметка, както правилано посочва италианското правителство, ако се използваше съвместната вина на дружеството майка и на дъщерното дружество, дори нямаше да е необходимо да се прави позоваване на понятието за стопанска единица а цел антиконкурентното поведение на второто да се вмени на първото.

⁵⁴ В този смисъл изрично решение от 10 април 2014 г., *Комисия/Siemens Österreich и др. и Siemens Transmission & Distribution и др./Комисия* (C-231/11 P—C-233/11 P, EU:C:2014:256, т. 56). В заключението си по дело *Akzo* генералният адвокат Kokott изразява тази идея особено ясно: „[в]ъзможността да се вмени солидарна отговорност на дружество майка, което упражнява решаващо влияние върху своите дъщерни дружества, за извършени от последните нарушения на правилата относно картелите, в никакъв случай не представлява изключение от принципа на личната отговорност, а е точно негов израз. Това е така, защото дружеството майка и намиращите се под неговото решаващо влияние дъщерни дружества образуват заедно едно-единствено предприятие по смисъла на правото в областта на конкуренцията и са отговорни за него“, вж. точка 97. Освен това според генералния адвокат Kokott отговорността на дружеството майка няма нищо общо с режима на безвиновната отговорност, тъй като дружеството майка е едно от лицата, формиращи предприятието, което виновно е допуснало нарушение на правилата на конкуренцията: „[п]о-просто казано, дружеството майка, заедно с всички дъщерни дружества, върху които упражнява решаващо влияние, персонализира в правния ред това предприятие“, вж. точка 98.

⁵⁵ Вж. в този смисъл решение *Akzo*, точка 56; вж. също по-специално решение от 29 март 2011 г., *ArcelorMittal Luxembourg/Комисия и Комисия/ArcelorMittal Luxembourg и др.* (C-201/09 P и C-216/09 P, EU:C:2011:190, т. 95), от 5 март 2015 г., *Комисия/Eni и Versalis и Eni/Комисия* (C-93/13 P и C-123/13 P, EU:C:2015:150) и от 27 април 2017 г., *Akzo Nobel и др./Комисия* (C-516/15 P, EU:C:2017:314, т. 49). Отбелязвам обаче, че в точка 77 от решението *Akzo*, макар да потвърждава, че правото на Съюза в областта на конкуренцията почива на принципа на личната отговорност на стопанския субект, извършил нарушението, Съдът, отхвърляйки довода на жалбоподателя, че по отношение на дружеството майка се търси безвиновна отговорност, уточнява, че „в подобна хипотеза, макар и да не участва пряко в нарушението, дружеството майка упражнява решаващо влияние върху дъщерните дружества, които са участвали в него“.

⁵⁶ Вж. решение *Akzo*, точка 57, и по-специално решение от 5 март 2015 г., *Комисия/Eni и Versalis и Eni/Комисия* (C-93/13 P и C-123/13 P, EU:C:2015:150, т. 89).

⁵⁷ Вж. заключението на генералния адвокат Mengozzi по съединени дела *Комисия/Siemens Österreich и др. и Siemens Transmission & Distribution и др./Комисия* (C-231/11 P—C-233/11 P, EU:C:2013:578, т. 78 и съдържатите се в нея позовавания), вж. също решение от 12 декември 2007 г., *Akzo Nobel и др./Комисия* (T-112/05, EU:T:2007:381, т. 59).

47. Следва също така да се отбележи, че макар съгласно тълкуването, дадено по-горе, теорията на стопанската единица да позволява отговорността за нарушение на правилата на конкуренцията да се вмени на предприятието като единен субект, като по този начин се даде предимство на икономическото виждане за връзките между съставните части на група от дружества пред чисто правното виждане — че всяко дружество е различно лице, което отговаря само за собствените си действия или бездействия — тя все пак поддържа равновесие между преодоляването на юридическата правосубектност, което подобно виждане задължително предполага, и зачитането на правата на субектите, съставляващи предприятието⁵⁸. Именно от тази гледна точка, като се позовава на функционалното понятие за предприятие в правото в областта на конкуренцията, Съдът отхвърля като явно необосновани критиките на теорията за стопанската единица, основани на твърдяно противоречие с принципа на самостоятелност на юридическите лица и с ограничената отговорност на капиталовите дружества⁵⁹. Освен това ще допълня, от една страна, че принципът на самостоятелност на юридическите лица не е неприкосновен и в правните системи на държавите членки и на международно равнище⁶⁰ съществува съвместно с идеята за икономическо единство на групата и от друга страна, че съществуват различни теории, които се основават на преодоляването на юридическата правосубектност, за да се ангажира „отговорността на предприятието“, която носят членовете на групата от дружества, както и насоките на доктрината, които подкрепят отхвърлянето на ограничената отговорност в рамките на групите от дружества⁶¹.

3. От теорията за стопанската единица до „низходящата“ отговорност на дъщерното дружество за антиконкурентното поведение на дружеството майка

48. Единството на действията на пазара на няколко предприятия и решаващото влияние на дружеството майка се превръщат в предложеното по-горе изложение на теорията за стопанската единица не толкова в две алтернативни основания за отговорността на дружеството майка, а в две логически необходими стъпки в процеса на ангажиране на отговорността за антиконкурентно поведение.

49. Първата стъпка е установяването на решаващото влияние на дружеството майка върху дъщерните дружества. Втората последваща стъпка е идентифицирането на една стопанска единица. Решаващото влияние е необходимо условие, за да е налице стопанска единица, тоест едно-единствено предприятие във функционален смисъл.

50. Тези две стъпки се следват от трета: вменяване на задължения във връзка със спазването на правилата за конкуренция и на отговорност за виновното им нарушаване на така идентифицираното единно предприятие, което се състои от няколко отделни юридически лица.

⁵⁸ В производствата за нарушение на правилата на конкуренцията самостоятелността на юридическите лица, съставляващи стопанската единица, се зачита както по отношение на упражняването на правото им на защита (изпращане на изложение на възраженията, възможност за представяне на становища, изслушване, право на обжалване по съдебен ред), така и по отношение на определянето на глобата.

⁵⁹ Вж. решение от 8 май 2013 г., Епi/Комисия (C-508/11 P, EU:C:2013:289, т. 81 и 82).

⁶⁰ Вж. дискусиите, свързани с проект на договор на Организацията на обединените нации относно отговорността на групите от дружества за нарушения на човешките права, достъпни на: <https://www.littler.com/publication-press/publication/united-nations-further-deliberates-treaty-seeking-impose-corporate>.

⁶¹ Вж. относно анализ на тези насоки *Petrin, M. et Choudhury, B. Group Company Liability*. — *European Business Organization Law Review*. 2018, p. 771 sq.

51. Последната стъпка се състои в конкретното разпределяне на отговорността за извършеното от предприятието нарушение върху отделните образувания, които го съставят, които, тъй като притежават правосубектност, могат да бъдат обект на вменяване на тази отговорност и да понесат съответните финансови последици.

52. В този модел на стопанската единица няма логични причини да се изключи възможността разпределянето на отговорността да се извършва не само във „възходяща“ посока (от дъщерното дружество към дружеството майка), но и в „низходяща“ посока (от дружеството майка към дъщерното дружество).

53. Макар в съдебната практика досега все още да не е призната такава възможност, възможно е все пак да се намерят някои признаци в този смисъл. Така, в някои решения на Общия съд, сред които неотдавнашното решение Biogaran/Комисия, на което се позовава запитващата юрисдикция, изглежда се допуска вменяване на отговорност в низходяща посока с оглед на понятието „стопанска единица“⁶². По-специално в решение Biogaran, срещу което понастоящем има висящо производство по обжалване пред Съда⁶³, Общият съд приема, че Комисията може да счита дъщерното дружество и дружеството майка солидарно отговорни за твърдяното нарушение, произтичащо отчасти от поведението на първото и отчасти от поведението на второто, въпреки че дъщерното дружество е изтъкнало, че не е знаело за действията на дружеството майка⁶⁴. Общият съд приема, че солидарната отговорност е обоснована, тъй като е имало взаимодействие в съответните поведения при извършването на нарушението⁶⁵ и че ако Комисията трябва да доказва, че дъщерното дружество знае за машинациите на дружеството майка, за да вмени отговорността за нарушението на групата, това би засегнало понятието за стопанска единица⁶⁶. Условието за възлагане на отговорност на всички съставни части на предприятието за различните противоправни деяния, формиращи картела като цяло, според Общия съд е изпълнено, щом като всяка съставна част на предприятието е допринесла за привеждането в действие на картела дори под формата на подчинени или допълнителни дейности или чрез бездействие⁶⁷. Интересно е обаче да се отбележи, че

⁶² Решение от 12 декември 2018 г., T-677/14, EU:T:2018:910 (наричано по-нататък „решението Biogaran“). Вж. също решение от 11 март 1999 г., Unimetal/Комисия (T-145/94, EU:T:1999:49, т. 60-606), в което Общият съд приема, че увеличението на глобата, наложена на дъщерно дружество с оглед на поведението на дружеството майка, е законосъобразно (в случая обаче дъщерното дружество е било сметено за основен извършител и бенефициер на извършените нарушения). В същия смисъл са някои решения на Общия съд и на Съда относно повторността на нарушенията, в които се допуска възможността дъщерно дружество да понесе последиците от минало антиконкурентно поведение на друго принадлежащо към същата група дъщерно дружество, за което въз основа на понятието за стопанска единица дружеството майка е могло да бъде признато за солидарно отговорно, вж. решения от 30 септември 2003 г., Michelin/Комисия (T-203/01, EU:T:2003:250, т. 290) и от 5 март 2015 г., Комисия/Eni и Versalis и Eni/Комисия (C-93/13 P и C-123/13 P, EU:C:2015:150, т. 92).

⁶³ Дело C-207/19 P.

⁶⁴ Вж. решение Biogaran, точка 217. В точка 218 Общият съд уточнява, че ако е възможно на дружество майка да се вмени отговорността за извършено от дъщерното му дружество нарушение и съответно тези две дружества да се окажат солидарно отговорни за нарушение, извършено от формираното от тях предприятие, без да се нарушава принципът на лична отговорност, това a fortiori важи и когато нарушението, извършено от формирания от дружество майка и дъщерното му дружество стопански субект, се дължи на взаимодействието в поведението на тези две дружества.

⁶⁵ Вж. решение Biogaran, точка 220. В случая става въпрос, от една страна, за незаконно споразумение за доброволно уреждане на спор, сключено между дружеството майка — холдинг на фармацевтична група, и дружество за производство на генерични лекарствени продукти, което се отнася до блокиране на производството и пускането на пазара на генеричен лекарствен продукт, за който първото счита, че нарушава притежавания от него патент, и от друга страна, за споразумение, сключено между дъщерното дружество и същото трето дружество, което се отнася до прехвърлянето от страна на последното на проект за три продукта и на разрешение за пускане на пазара на лекарствен продукт срещу заплащане на парична сума. Комисията по същество приема, че последното споразумение представлява допълнителна стимулираща облага за третото дружество да се откаже от производството на генеричния продукт, за който се смята, че нарушава патента. Освен това отбелязвам, че дъщерното дружество не е осъществявало дейност на пазара на лекарствения продукт, продаван от фармацевтичната група въз основа на този патент.

⁶⁶ Вж. решение Biogaran, точка 225.

⁶⁷ Вж. решение Biogaran, точка 225.

Общият съд приема, че при тези условия Комисията не е вменила на дъщерното дружество отговорността за антиконкурентното поведение на дружеството майка, а е вменила всички действия на всеки от тези субекти на стопанската единица, в която те са участвали⁶⁸.

4. Условията за признаване на солидарната отговорност на дъщерното дружество за антиконкурентното поведение на дружеството майка

54. Какви условия трябва да бъдат изпълнени, за да може да бъде вменено солидарно на дружеството майка и на дъщерното дружество антиконкурентното поведение на първото?

55. За да се отговори на този въпрос, трябва отново да се вземе предвид функционалното понятие за предприятие, което обхваща образувания с отделна правосубектност, които действат единно на пазара, на който се представят като един-единствен стопански субект.

56. Когато трябва да се установи такова единно поведение на пазара, за да се вмени на дружеството майка антиконкурентното поведение на дъщерните дружества, единственото релевантно обстоятелство е първото да упражнява решаващо влияние върху търговската политика на второто. Когато обаче трябва да се вмени на дъщерните дружества антиконкурентното поведение на дружеството майка (*а именно* да се вмени това поведение на стопанската единица, от която те са част, и да се търси от тях съвместна отговорност за това поведение), е необходимо освен това тези дъщерни дружества да са участвали в икономическата дейност на предприятието, ръководено от дружеството майка, което на практика е извършило нарушението.

57. С други думи, в случай на възходяща отговорност, при който дъщерните дружества възприемат антиконкурентно поведение в общата рамка на правомощието за влияние на дружеството майка, това правомощие е достатъчно, за да се идентифицира стопанска единица и да се обоснове съвместната отговорност на дружеството майка. В обратния случай на низходяща отговорност, при която дружеството майка извършва нарушението, единният характер на икономическата дейност произтича — освен от решаващото влияние, упражнявано от него — от обстоятелството, че дейността на дъщерното дружество в известна степен е необходима за осъществяването на антиконкурентното поведение (например защото дъщерното дружество продава обхванатите от картела стоки)⁶⁹. Тъй като функционалното понятие за предприятие като стопанска единица се отнася до конкретното поведение на няколко юридически образувания на пазара, неговите точни граници трябва да се определят именно с оглед на икономическата дейност, която извършват тези образувания, както и на ролята, която те изпълняват в рамките на групата от дружества: от една страна, упражняването от дружеството майка решаващо влияние, от друга страна, дейността на дъщерното дружество или дъщерните дружества, която е обективно необходима, за да се реализира антиконкурентната практика.

⁶⁸ Вж. решение Biogaran, точки 209, 222 и 227.

⁶⁹ До подобно решение стигат някои британски съдилища, вж. по-специално Roche Products Ltd. & Ors/Provimi Ltd [2003 г.] EWHC 961 (Comm) (2 май 2003 г.) (<http://www.bailii.org/ew/cases/EWHC/Comm/2003/961.html>, т. 25-35); Cooper Tire & Rubber Co & Ors/Shell Chemicals UK Ltd & Ors [2009 г.] EWHC 2609 (Comm) (27 октомври 2009 г.) (<http://www.bailii.org/ew/cases/EWHC/Comm/2009/2609.html>, т. 48—65); Vattenfall AB and Others/Prysmian SpA [2018 г.] EWHC 1694 (Ch D); Media-Saturn Holding GmbH & Ors/Toshiba Information Systems (UK) Ltd & Ors [2019 г.] EWHC 1095 (Ch) (2 май 2019 г.) (<http://www.bailii.org/ew/cases/EWHC/Ch/2019/1095.html>, т. 129—155). Впрочем върху тези решения Съдът привлича вниманието на страните и на заинтересованите лица по смисъла на член 23 от Статута, които имат възможност да представят становищата си по време на производството пред Съда.

58. Следователно, ако дъщерно дружество, включително в случай на сто- или почти стопроцентно участие, извършва дейност извън икономическата сфера, в която дружеството, което го притежава, осъществява антиконкурентното поведение, тогава тази хипотеза е извън „функционалното“ понятие за предприятие, вследствие на което не може да има съвместна отговорност на първото за антиконкурентното поведение на второто.

59. Следователно критериите, позволяващи да се установи такава отговорност, са различни от критериите, позволяващи отговорността за нарушенията, извършени от дъщерните дружества, да се вмени на дружеството майка. Това, което не е от съществено значение за първата хипотеза, може да бъде от съществено значение за втората. Така например, ако, за да се приеме, че е налице възходяща отговорност, съгласно съдебната практика не се счита за необходимо да се докаже, че дружеството майка влияе върху политиката на дъщерното дружество в конкретната област, в която е извършено нарушението, напротив, за да се приеме, че е налице низходяща отговорност, от решаващо значение е дъщерното дружество да извършва дейност в същата област, в която дружеството майка е осъществило антиконкурентното поведение, и с действията си на пазара да е направило възможно реализирането на последиците от нарушението⁷⁰.

5. По разширяването на предложеното тълкуване в областта на прилагането на правото на конкуренцията от страна на частноправни субекти („private enforcement“)

60. Исковете за вреди от нарушение на правилата на Съюза в областта на конкуренцията са неразделна част от системата за прилагане на тези правила⁷¹.

61. Съгласно постоянната практика на Съда правото на всеки да иска да бъдат поправени вредите, причинени от картел или практика, забранен(а) от член 101 ДФЕС, осигурява пълната ефективност на този член, и конкретно полезното действие на забраната, установена в неговия параграф 1⁷². Това право всъщност укрепва действието на правилата на Съюза в областта на конкуренцията и може да възпре склучването на споразумения и следването на практики, най-често скрити, които могат да ограничат или нарушат конкуренцията, като по този начин допринасят за поддържането на ефективно равнище на конкуренция в Съюза⁷³.

62. Макар Съдът да е признал, че в отсъствието на правна уредба на Съюза в тази област правилата за упражняване на правото да се търси обезщетение за вредите, произтичащи от картел или забранена от член 101 ДФЕС практика, трябва да се уредят от националната правна система на всяка държава членка при спазване на принципите на равностойност и ефективност, той все пак е уточнил, че въпросът относно определянето на субекта, задължен да поправи вредите, причинени от нарушение на член 101 ДФЕС, се урежда пряко от правото на Съюза⁷⁴.

⁷⁰ Вж. например решение от 13 юли 2011 г., Eni/Комисия (Т-39/07, EU:T:2011:356, т. 97).

⁷¹ Решение от 14 март 2019 г., Skanska Industrial Solutions и др. (С-724/17, EU:C:2019:204, т. 45, наричано по-нататък „решението Skanska“).

⁷² Решение Skanska, точки 25, 26 и 43; вж. също решение от 5 юни 2014 г., Kone и др. (С-557/12, EU:C:2014:1317, т. 21 и 22 и цитираната съдебна практика).

⁷³ Решение Skanska, точка 44; вж. също решение от 5 юни 2014 г., Kone и др. (С-557/12, EU:C:2014:1317, т. 23 и цитираната съдебна практика).

⁷⁴ Вж. решение Skanska, точки 27 и 28 и цитираната съдебна практика.

63. В решение *Skanska* Съдът, като се позовава на решение *Akzo*, признава, че функционалното понятие за предприятие е едно и също при прилагането на конкурентното право от публичноправните органи („public enforcement“) и при иски за обезщетение („private enforcement“) и обозначава една стопанска единица, макар и от правна гледна точка тази стопанска единица да е съставена от няколко физически или юридически лица⁷⁵.

64. Съдът също така уточнява, като отхвърля изтъкнатите от Комисията доводи в обратния смисъл, че тъй като отговорността за вредите, произтичащи от нарушения на правилата на Съюза в областта на конкуренцията, е лична, предприятието, което ги нарушава, следва да отговаря за тях и че следователно „субектите, задължени да поправят вредите, причинени от картел или практика, забранени от член 101 ДФЕС, са предприятията, по смисъла на тази разпоредба, които са участвали в картела или практиката“⁷⁶.

65. Въз основа на този паралелизъм, в същото решение *Skanska* Съдът разширява и в гражданскоправната област по отношение на исковите за вреди, произтичащи от нарушение на забраната за антиконкурентни споразумения, така наречената теория за „икономическата приемственост“, която вече е възприета в съдебната практика относно прилагането на конкурентното право от публичноправните органи („public enforcement“), според която, когато дадено образувание, извършило нарушение на правото на Съюза в областта на конкуренцията, претърпява правна или организационна промяна, от тази промяна не следва по необходимост възникването на ново предприятие, освободено от отговорност за антиконкурентните действия на предходното образувание, ако от икономическа гледна точка двете образувания са идентични⁷⁷.

66. Въз основата на същия паралелизъм считам, че обхватът на понятието за стопанска единица, който очертах в настоящото заключение, се прилага не само когато Комисията определя периметъра на предприятието, отговорно за нарушаването на правилата на конкуренцията, и правните субекти, които в рамките на този периметър носят солидарна отговорност за наложените санкции, но и когато частноправните субекти, увредени от антиконкурентно поведение на предприятие по смисъла на правото в областта на конкуренцията, предявяват граждански иск за обезщетение за вреди. След като бъдат установени границите на стопанската единица, която съгласно правото в областта на конкуренцията представлява отговорното за нарушението предприятие, заинтересованите лица могат да изберат срещу кое юридическо лице от състава на тази единица да насочат иска си за обезщетение за вреди.

67. Както Съдът е установил, „private enforcement“ и „public enforcement“ са необходими инструменти за засилване на ефикасността на политиката на санкциониране на антиконкурентните практики. В това отношение първото не преследва само възстановителна функция, насочена към удовлетворяване на частни интереси, а има и възпираща функция, която допринася за преследването на целите от обществен интерес, залегнали в основата на защитата на конкуренцията. С увеличаването на лицата, които могат да търсят отговорност за антиконкурентната вреда, се увеличава възпиращото действие по отношение на нарушенията на конкурентното право, което е от

⁷⁵ Вж. решение *Skanska*, точки 29, 30, 36 и 37.

⁷⁶ Вж. решение *Skanska*, точки 31 и 32.

⁷⁷ Вж. решение *Skanska*, т. 38-40, в които Съдът препраща към решения от 11 декември 2007 г., ЕТИ и др. (C-280/06, EU:C:2007:775, т. 42), от 5 декември 2013 г. (SNIA/Комисия, C-448/11 P, непубликувано, EU:C:2013:801, т. 22) и от 18 декември 2014 г. (Комисия/Parker Hannifin Manufacturing и Parker-Hannifin, C-434/13 P, EU:C:2014:2456, т. 40).

изключително значение за постигането на целите на европейското право в областта на конкуренцията⁷⁸. Аналогично, колкото повече се изключват практическите пречки пред предявяването на иски за обезщетение за вреди от страна на лицата, пострадали от нарушенията на правилата на конкуренцията, толкова повече тази възпираща функция се засилва.

68. В случай като разглеждания в главното производство, да се позволи на частноправния субект да предяви иск срещу дъщерното дружество, с което пряко или непряко е имал търговско отношение, за да получи обезщетение за вредите, претърпени поради въздействието на антиконкурентното поведение на дружеството майка върху това отношение, допринася за тази двойна функция, тъй като улеснява предявяването на иска за обезщетение, когато дружеството майка, за разлика от дъщерното дружество, има седалище в страна, различна от тази на увреденото лице. Всъщност, както правилно подчертава МВТЕ, макар съгласно член 7, параграф 2 от Регламент № 1215/2012 пострадалото от нарушение на правилата на конкуренцията лице все пак да има възможност да предяви иск срещу извършителя на това нарушение пред съда в мястото, където е настъпило вредоносното събитие, тоест в случай като този по главното производство — в мястото, където пазарните цени са били изкривени и където пострадалото лице твърди, че е претърпяло вредата⁷⁹, да се предостави право на последното да предприеме действия срещу дъщерното дружество, установено в собствената му държава членка, води до избягване на практическите сложности, свързани с връчването на иска в чужбина и с изпълнението на евентуалното осъдително съдебно решение. Освен това от материалноправна, а не от чисто процесуална гледна точка, да се позволи на увреденото лице да избере дружеството, срещу което да предприеме действия, води до увеличаване на възможностите за пълно удовлетворяване на претенциите му за обезщетение.

69. Следва да се вземе отношение и по основния довод, изтъкнат от МВТЕ в становището му пред Съда, че при обстоятелства като тези по главното производство, когато искът за обезщетение е чисто „follow-on“, националната юрисдикция не може да се отклони от решението за определяне на предприятието, извършило нарушението, така както е установено в решението на Комисията, без да наруши член 16, параграф 1 от Регламент № 1/2003, съгласно който „[к]огато национални съдилища се произнасят по споразумения, решения или практики съгласно член [101 ДФЕС или член 102 ДФЕС], които вече са предмет на решения на Комисията, те не могат да вземат решения, които са в противоречие с решението, прието от Комисията [...]“.

6. По спазването на член 16, параграф 1 от Регламент № 1/2003 в рамките на иски за обезщетение от вида „follow on“

70. МВТЕ изтъква, че тъй като предявеният от Sumal иск за обезщетение се основавал единствено на решението от 2016 г. и тъй като последното счита за отговорно за нарушението единствено Daimler, съдебно решение, с което се признава отговорността на МВТЕ за същото нарушение, неизбежно би се основавало на понятие за предприятие, различно от възприетото от Комисията, и следователно би влязло в противоречие с решението от 2016 г.

⁷⁸ Относно значението на възпиращия ефект на исковите за обезщетение за вреди вж. заключението на генералния адвокат Wahl по дело Skanska Industrial Solutions и др. (C-724/17, EU:C:2019:100, т. 46-50).

⁷⁹ Вж. решение от 29 юли 2019 г., Tibor-Trans (C-451/18, EU:C:2019:635, т. 37). С това решение, изглежда, се изключва критерият за *forum actoris*, установен преди това от Съда в решение от 21 май 2015 г., CDC Hydrogen Peroxide (C-352/13, EU:C:2015:335, т. 56).

71. Веднага ще посоча, че съдебната практика, на която се позовава испанското правителство в становището си пред Съда, относно успоредното прилагане на правото на Съюза и на националното право в областта на конкуренцията⁸⁰, не ми се струва релевантна в случая, тъй като при обстоятелствата по главното производство става въпрос не за прилагане на националното право в областта на конкуренцията, а за установяване на субектите, носещи отговорност за обезщетението за вредите вследствие на нарушение на член 101 ДФЕС — действие, което, както беше посочено по-горе⁸¹, се урежда пряко от правото на Съюза.

72. Като се има предвид горното, вече беше припомнено, че съгласно практиката на Съда отговорността за нарушение на правото на Съюза в областта на конкуренцията, за което съгласно принципа на личната отговорност е отговорна стопанската единица, несъмнено трябва да се носи от юридическо лице, на което биха могли да се наложат глоби и до което трябва да е адресирано изложението на възраженията⁸². В това отношение Съдът е уточнил, че нито член 23, параграф 2, буква а) от Регламент (ЕО) № 1/2003, нито съдебната практика определят кое юридическо или физическо лице Комисията трябва да подведе под отговорност за нарушението и да го санкционира, като му наложи глоба⁸³.

73. От това следва, че Комисията се ползва с широка свобода на преценка в това отношение⁸⁴ и че тя трябва да избере — главно по съображения за целесъобразност, свързани с изискванията за процесуална икономия или въз основа на доказателствата, с които разполага — юридическото лице или лица сред тези, които съставят предприятието, до които да адресира изложението на възраженията и решението за налагане на санкция. Сам по себе си този избор обаче не предполага нито изрично, нито косвено установяване на липсата на отговорност на юридическите лица, които не са санкционирани, но които във всеки случай са част от стопанската единица, извършила нарушението.

74. От гореизложеното следва, че противно на твърденията на МВТЕ, националната юрисдикция може, без да попадне под забраната по член 16, параграф 1 от Регламент № 1/2003, да определи като отговорно за вредите, причинени от нарушение на правилата на Съюза в областта на конкуренцията, юридическо лице, което не е пряко засегнато от решението, с което Комисията е установила и санкционирала това нарушение, при условие обаче, че са изпълнени критериите, за да се счита това юридическо лице за солидарно отговорно със субекта или субектите, до които се отнася това решение.

75. Обстоятелството, че в решението от 2016 г. Комисията е определила само Daimler като „предприятие“, отговорно за нарушението, не противоречи на този извод. Това определяне е в съответствие с направения от Комисията избор да преследва и санкционира единствено дружеството майка за антиконкурентното поведение, което то е извършило пряко, но както

⁸⁰ Испанското правителство посочва решение от 3 април 2019 г., Powszechny Zakład Ubezpieczeń na Życie (C-617/17, EU:C:2019:283, т. 25 и цитираната съдебна практика).

⁸¹ Вж. точка 62 от настоящото заключение.

⁸² Вж. решение Akzo, точка 57.

⁸³ Вж. решение от 27 април 2017 г., Akzo Nobel и др./Комисия (C-516/15 P, EU:C:2017:314, т. 51 и цитираната съдебна практика).

⁸⁴ Вж. в този смисъл решение от 11 юли 2013 г., Team Relocations и др./Комисия (C-444/11 P, непубликувано, EU:C:2013:464, т. 159 и 160). Следователно Комисията може да реши да приеме за отговорно за дадено нарушение, освен дружеството, което участва пряко в антиконкурентните действия, и неговото дружество майка, без обаче да е длъжна да направи това, вж. решение от 16 юни 2011 г., Team Relocations/Комисия (T-204/08 и T-212/08, EU:T:2011:286, т. 156), потвърдено с решение от 11 юли 2013 г., Team Relocations и др./Комисия (C-444/11 P, непубликувано, EU:C:2013:464, т. 161).

беше посочено, то не изключва възможността за целите на отговорността за вредите, причинени от нарушението, да бъдат включени други субекти от същата група, когато заедно със санкционираното дружество формират една-единствена стопанска единица.

76. Накрая следва да се отхвърли доводът на МВТЕ, че да се признае за отговорно за вредите, причинени от нарушение на правилата на конкуренцията, юридическо лице, различно от посоченото в решението на Комисията, на което се основава искът за обезщетение, било в противоречие с точка 47 от решение *Skanska*, в което Съдът приема, че понятието „предприятие“ по смисъла на член 101 ДФЕС „не би могло да има различен обхват в контекста на налаганите от Комисията глоби на основание член 23, параграф 2 от Регламент (ЕО) № 1/2003 и в контекста на исковете за вреди от нарушение на правилата на Съюза в областта на конкуренцията“. В това отношение е достатъчно да се отбележи, че в тази точка Съдът се позовава по принцип на тълкуването, което трябва да се даде на понятието за предприятие, което не може да се различава при „public enforcement“ и „private enforcement“, а не на прилагането на това понятие от Комисията в конкретен случай. Поради това, както впрочем самата Комисия посочва в отговора си на писмените въпроси, поставени от Съда в рамките на мерките за организация на производството, възможността националната юрисдикция да установи евентуална отговорност на дъщерното дружество за вреди, не се изключва единствено поради факта че с решението, с което Комисията е установила нарушението, тя не е наложила на това дружество административна санкция.

7. Заключение по първите три преюдициални въпроса

77. Поради изложените по-горе причини предлагам на Съда да отговори на първите три преюдициални въпроса, че в рамките на иск за обезщетение за вреди като разглеждания в главното производство дадено дружество може да носи отговорност за вредите, причинени от нарушение на член 101 ДФЕС, за което Комисията е санкционирала само контролиращото го дружество, когато се докаже, от една страна, че с оглед на икономическите, организационните и правните връзки между тези дружества те са образували една-единствена стопанска единица по времето, когато е извършено нарушението, и от друга страна, че поведението на дъщерното дружество на пазара, засегнат от незаконните действия на дружеството майка, е допринесло значително за постигането на преследваната с тези действия цел и за настъпването на последиците от нарушението.

III. Заключение

78. Въз основа на всички изложени по-горе съображения предлагам на Съда да обяви за недопустим четвъртият преюдициален въпрос, поставен от *Audiencia provincial de Barcelona* (Апелативен съд на провинция Барселона, Испания), и да отговори на първите три преюдициални въпроса по следния начин:

„Член 101 ДФЕС трябва да се тълкува в смисъл, че в рамките на иск за обезщетение за вреди като разглеждания в главното производство дадено дружество може да носи отговорност за вредите, причинени от нарушение на този член, за което Комисията е санкционирала само контролиращото го дружество, когато се докаже, от една страна, че с оглед на икономическите, организационните и правните връзки между тези дружества те са образували една-единствена стопанска единица по времето, когато е извършено

нарушението, и от друга страна, че поведението на дъщерното дружество на пазара, засегнат от незаконните действия на дружеството майка, е допринесло значително за постигането на преследваната с тези действия цел и за настъпването на последиците от нарушението“.

ⁱ — „Точки 20 и 75 от настоящото заключение са изменени след първоначалната електронна публикация на този текст“.